

ОСВІТА СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

УДК 37.011.31:372

Світлана Гаврилук

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ В КОНТЕКСТІ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Одним із пріоритетних напрямів реформування вищої професійної школи, визначеної в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, поставлено завдання підготовки фахівців, здатних до творчої професійної діяльності. Важливість розв'язання окресленої проблеми підкреслюється в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, яка визначає підготовку педагогічних кадрів у нашій державі як центральне завдання модернізації освіти, провідний принцип державної освітньої політики.

Професійна підготовка педагога до педагогічної творчості у процесі професійної освіти розглядається у працях Д. Б. Богоявленської, Ф. Н. Гоноболіна, Н. В. Гузій, В. І. Загвязинського, І. А. Зязюна, Я. А. Пономарьова, В. І. Панова, М. М. Поташника, П. І. Підкасистого, В. О. Кан-Каліка, В. Г. Кузя, М. П. Лещенко, М. Д. Нікандрова, Л. І. Рувинського, О. Я. Савченко, В. О. Сластьоніна, В. А. Семиченко, С. О. Сисоєвої, В. О. Сухомлинського, О. В. Сухомлинської, В. А. Цапок, В. С. Шубинського та інших.

Різноманітним аспектам готовності педагога до творчої інноваційної діяльності присвячені сучасні дисертаційні дослідження: О. В. Волошенко, О. І. Виговської, Н. В. Кичук, Л. В. Кекух, О. О. Кіяшко, Л. А. Машкіної, Л. О. Мільто, С. О. Сисоєвої, Н. В. Устинової та інших вчених. Аналіз наукових досліджень з цієї проблеми доводить, що рівень творчого розвитку майбутнього покоління значною мірою визначається професіоналізмом, педагогічною майстерністю, компетентністю, професійним педагогічним мисленням педагога, його психологічною готовністю до педагогічної творчості. Учені зазначають необхідність спеціальної психологічної допомоги і підтримки (психолого-педагогічного супроводу) в розвитку талановитої особистості, оскільки метою педагогічної творчості є творчий розвиток її вихованців.

Дошкільний вік – це сенситивний період спонтанного, інтуїтивного пошуку сфери творчості, у якій особистість може реалізувати свій потенціал. Актуальні проблеми генези і розвитку творчості в дошкільному дитинстві відмічаються у працях учених Ш. О. Амонашвілі, Л. В. Артемової, І. Д. Бежа, А. М. Богуш, Л. С. Виготського, Н. В. Гавриш,

О. В. Запорожця, О. Л. Кононко, В. М. Оржеховської, С. Л. Рубінштейна та ін.

Науковці визначають необхідність творчого розвитку особистості в дошкільному віці, коли спостерігається потреба дитини в грі, творчій активності, художньо-естетичній діяльності, пізнавальних процесах тощо. Результати наукових пошуків вчених доводять, що діти дошкільного віку на відміну від підлітків і дорослих володіють здатністю до творчості, що притаманна кожній дитині. Водночас вчені з тривогою зазначають, що блокування творчого потенціалу в ранньому дитинстві відбивається негативними наслідками в подальшому житті.

Відтак, виникає необхідність підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості як найважливішого складника кваліфікаційної характеристики фахівця дошкільної освіти.

Мета статті – проаналізувати основні підходи до визначення сутності поняття «педагогічна творчість» та розкрити структурні ознаки професійної творчої діяльності вихователів дошкільних навчальних закладів.

У контексті глобалізаційних тенденцій інноваційного розвитку системи дошкільної освіти, стрімкого розширення інформаційного простору, особливої актуальності набувають проблеми нового змісту професійної підготовки фахівців дошкільної освіти. Проблеми професійної підготовки та вдосконалення педагогічних кадрів дошкільних навчальних закладів були винесені на обговорення на I Всеукраїнський з'їзд педагогічних працівників дошкільної освіти України, який відбувся 5 листопада 2010 року у м. Києві. Підкреслюючи виняткове значення дошкільного дитинства, Міністр освіти і науки України Д. В. Табачник зауважив, що до «золотого віку» людини, як називають дошкільний період психологи, слід залучати й «золоті» кадри вихователів. Характеризуючи професійні якості педагогів дошкільної освіти, Міністр освіти і науки відзначив, що «це особливі люди, які самовіддано ставляться до своєї справи, постійно проявляючи творчість та винахідливість». Д. В. Табачник наголосив на кардинальній перебудові роботи педагогічних університетів щодо подальшого поліпшення якості підготовки педагогічних кадрів для дошкільної освіти [1, с. 4].

Співзвучною є думка В. Г. Кременя про те, що сьогодні суспільство вимагає фахівців, що здатні створити найкращі умови для підтримки та розвитку дітей дошкільного віку. У своїй доповіді президент НАПН України В. Г. Кремень підтримав пропозицію учасників з'їзду щодо поліпшення професійної підготовки педагогів для дошкільних навчальних закладів. Наголосивши на невідповідності між стандартами дошкільної освіти і стандартом підготовки фахівців у педагогічних університетах за спеціальністю «дошкільна освіта», В. Г. Кремень відзначив, що «сьогодні, як ніколи раніше, потрібні фахівці, які б могли здійснювати особистісно

орієнтоване виховання на основі методології дитиноцентризму». За словами науковця, це максимальне наближення освіти, навчання, виховання дитини до її конкретних здібностей. Відтак, педагогам та батькам слід допомогти дитині самопізнати свої таланти, саморозвинутися на їхній основі, і тоді, ставши дорослою, така людина максимально реалізує себе в житті [1, с. 18].

Соціально-педагогічні умови нашої держави потребують творчого, ініціативного, винахідливого вихователя, здатного адаптуватися в мінливих життєвих ситуаціях, критично мислити, реагувати на нові запити суспільства, успішно реалізувати себе у творчій професійній діяльності.

Цінною в контексті нашого дослідження є думка В. П. Андрущенка про те, що майбутній педагог-професіонал формується засобами педагогічної творчості, майстерності педагога, вчителя, вихователя. Науковець справедливо зауважує, що педагогічну творчість може реалізувати лише Вчитель з великої букви – науковець і педагог, вихователь і наставник, носій сучасних знань і високої культури, загальнолюдських цінностей і національних культурних традицій. Виховати, підготувати такого педагога – нагальне веління нашого часу духовного оновлення, повернення до загальнолюдських пріоритетів державо- культуро- і людинотворення [4, с. 6]. Творчу особистість може виховати лише творчий вихователь, адже «творчість є найбільш суттєвою і необхідною характеристикою педагогічної праці» [7, с. 22].

У сучасній психолого-педагогічній літературі поняття «педагогічна творчість» тлумачиться вкрай неодноразово. Так, в українському педагогічному словнику «педагогічна творчість» характеризується, як: «оригінальний і високоефективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання й навчання. Досягнення творчого результату забезпечується систематичними цілеспрямованими спостереженнями, застосуванням педагогічного експерименту, критичним використанням передового педагогічного досвіду» [5, с. 326].

Новітній психолого-педагогічний словник поняття «педагогічна творчість» трактує як педагогічну діяльність, яка відрізняється своєю новизною і оригінальністю та передбачає створення (формування, виховання) творчої особистості, що відрізняється неповторністю, унікальністю тощо [8, с. 770].

Зростання ролі дитячої творчості у виховній системі дошкільних навчальних закладів передбачає особливу професійну підготовку майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до педагогічної творчості.

В історії класичної педагогічної думки, починаючи зі Стародавніх часів, накопичено чимало цінних думок щодо характеристик високоякісної педагогічної праці вихователів дошкільних навчальних закладів. Професійну підготовку педагогічних кадрів (садівниць) розглядала С. Ф. Русова. Авторка справедливо зазначала, чим свідоміше робиться

громадянство, тим з більшою увагою ставиться воно до виховання дітей, до забезпечення їм найкращих умов життя. Саме тому закликала вихователів цінувати усяку самостійну працю дітей: «Дайте дітям можливість виявляти свою, може, і дуже елементарну творчість, і вона в неї буде вже більше розвиватися, давайте їй матеріал, розвивайте уявлення дитини, і її творчі сили будуть усе зміцнюватися, теми поширюватися, в них щодалі дитина краще буде висловлювати свої враження, свою уяву, настрій – цінний матеріал для кожного психолога і педагога, бо це є найщиріша сповідь маленької людини, найпевніший вираз того психологічного становища, в якому дитина живе в той або той момент» [10, с. 155]. Тому прохала усіх вихователів та батьків зовсім не давати дитині шаблону або давати дуже рідко, і можливо, найкращий для піднесення естетичного почуття дитини.

До важливих особистісних якостей дитячої «садівниці» відомий український педагог С. Ф. Русова відносить спостережливість, педагогічну інтуїцію, інтелект, любов до дітей, які є показниками педагогічної майстерності вихователя. Авторка зазначала, що особа садівниці є головним фактором у садку – вона дає йому прогресивний рух. Вона мусить бути веселою, приємною в поводженні з усіма: і дітьми, і дорослими, – повинна мати чистий, гарний одяг, приємний голос [10, с. 155].

Проблему педагогічної творчості, характеристику його особистісних і професійних якостей можна вважати основою творчості педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського. «Проблема творчості, на думку В. О. Сухомлинського, – одна з ділянок цілини і, щоб розпочати її освоєння, потрібно створити книгу про педагогічний аспект творчості» [12, с. 565].

В. О. Сухомлинський визначає педагогічну творчість як бачення людиною свого внутрішнього світу, передусім свого розуму, свого напруження інтелектуальних сил, розуміння і творення краси внаслідок праці, зусиль. Процес творчості характерний тим, що творець своєю діяльністю і її наслідками справляє величезний вплив на тих, хто перебуває поряд з ним.

Особливістю педагогічної творчості вихователя дошкільного навчального закладу, на думку педагога, є те, що об'єктом діяльності є дитина, яка постійно змінюється, завжди нова, сьогодні не така, як вчора [13, с. 421]. Науковець зауважував, що самою сутністю педагогічної творчості є думка, задум, ідея, що пов'язані з тисячами повсякденних справ [13, с. 19].

Вислів відомого педагога переконує в тому, що розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного віку буде залежати в першу чергу від творчості самого вихователя. Адже саме вихователь перший вводить дитину у світ краси, добра, творчості. Відтак, основне завдання педагога як

творця дитячої радості, на думку вченого, полягає в тому, щоб «своєчасно знайти, виховати й розвинути задатки здібностей у своїх вихованців, своєчасно розпізнати в кожному його покликання» [14, с. 123].

Перш за все, вихователь дошкільного навчального закладу мусить бути творчою особистістю, мати високий рівень педагогічної майстерності. Звертаючись до педагогів, В. О. Сухомлинський наголошує: «Не забувайте, ґрунт, на якому будується ваша педагогічна майстерність – в самій дитині, в її ставленні до знань і до Вас, учителю. Це бажання учитись, натхнення, готовність до подолання труднощів. Дбайливо збагачайте цей ґрунт, без нього немає школи» [12, с. 178].

У світлі ідей особистісно-зорієнтованого виховання особливого значення набувають педагогічні ідеї Ш. О. Амонашвілі. Квінтесенцією гуманної педагогіки, педагога-новатора, Ш. О. Амонашвілі є віра в дитину, яка є необхідною умовою будь-якого педагогічного дійства. За словами науковця, сучасна дитина шукає свого наставника-педагога, здатного пробудити, надихнути її на творчість, тому закликає педагогів вірити в безмежжя таланту кожної дитини. «Діти – диво, але і потрібні педагоги – чарівники. Вони потрібні не лише окремим дітям, а кожній дитині, тому що диво – в кожній з них. Чародійництво педагога повинно полягати в тому, щоб надати навчанню багатогранності, всебічності, гармонійності, зробити його стимулюючим, розвивальним. Для цього потрібно озброїтися вірою в дитину, в її величезні можливості» [1, с. 9].

Автор наголошує на необхідності створення педагогом умов для творчої талановитої особистості. Ш. О. Амонашвілі зазначав на необхідності виховання дітей в «Культурі» та «Творчості». Підкреслюючи роль творчості в особистості педагога, самобутній духовний мислитель Ш. О. Амонашвілі зазначає, що саме «Творчість робить педагога даруючим Світло» [2, с. 41].

Креативність – творчі можливості здібності людини, які можуть проявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності [8, с. 359]. Серед ознак педагогічної креативності С. О. Сисоєва виокремлює такі: високий рівень соціальної і моральної свідомості; пошуково-перетворювальний стиль мислення; розвинені інтелектуально-логічні здібності (вміння аналізувати, обґрунтовувати, пояснювати, виділяти головне тощо); проблемне бачення; творча фантазія, розвинута уява; специфічні особистісні якості (любов до дітей; безкорисність; сміливість; готовність до розумного ризику в професійній діяльності; цілеспрямованість; допитливість; наполегливість; ентузіазм); специфічні мотиви (необхідність реалізувати своє Я; бажання бути визнаним; творчий інтерес; захопленість творчим процесом, своєю працею; прагнення досягти найбільшої результативності в конкретних умовах своєї педагогічної праці); комунікативні здібності; здатність до самоуправління; високий рівень загальної культури [11, с. 99].

Важливим є висновок дослідника педагогічної творчості про те, що рівень педагогічної творчості та майстерності педагога є основним фактором розвитку творчого потенціалу вихованців. Особливістю педагогічної творчості, на думку С. О. Сисоевої, є те, що саме педагогічна творчість визначає вектори динамічного розвитку всіх творчих процесів людства [11, с. 11]. У зв'язку з цим, важливою є думка автора про необхідність педагогічної підтримки дитини, оскільки метою педагогічної творчості є творчий розвиток її вихованців. Саме ця магістральна думка лягла в основу нашого дослідження, оскільки рівень творчого розвитку дітей дошкільного віку значною мірою визначається педагогічним професіоналізмом, педагогічною етикою, уміннями і навичками художньо-творчої діяльності. Учений вказує на необхідність розвитку творчості у ранньому дошкільному віці – сприятливому періоді виховання творчої особистості. Цінною в контексті вищесказаного є думка дослідника педагогічної творчості про те, що «прогалини у розвитку саме у дошкільному віці безпосередньо впливають на ефективність подальшого формування творчої особистості» [11, с. 266]. Великого значення для формування творчої особистості дитини, на думку автора, мають умови розвитку саме у ранньому дитинстві, відтак організація творчого виховного процесу у дошкільних установах потребує ретельного наукового і практичного дослідження [11, с. 266]. Саме тому педагогу необхідно використати цей віковий період для активного, творчого розвитку дітей, який збагачується в різноманітних видах художньо-естетичної, ігрової, мислительної, трудової діяльності дітей дошкільного віку.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що виховання особистості, здатної до успішної творчої діяльності залежить насамперед від готовності педагога до творчості, його бажання творити разом з дітьми, творчого ставлення до справи. Саме така позиція повинна стати основою професійної педагогічної діяльності вихователя нової генерації, особистісно-гуманістичним надбанням сучасного педагога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвили Ш. А. Обучение. Оценка. Отметка / Амонашвили Ш. А. – М. : Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 1980. – С. 9–11.
2. Амонашвили Ш. А. Почему не прожить нам жизнь героями духа? / Амонашвили Ш. А. – М. : Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 2003. – С. 41.
3. Амонашвили Ш. А. В школу – с шести лет / Амонашвили Ш. А. – М. : Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 1986. – С. 77.
4. Андрущенко В. П. Педагогічна творчість як ознака і потреба епохи духовного оновлення / В. П. Андрущенко // Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: проблеми теорії і практики підготовки

- вчителя – вихователя – викладача : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / Андрущенко В. П. – К. : НПУ, 2005.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997 – 376 с.
 6. Дошкільна освіта – запорука процвітання і добробуту нації // Матеріали 1-го Всеукраїнського з'їзду педагогічних працівників дошкільної освіти України // Дошкільне виховання. – 2010 – № 12. – С. 2–17.
 7. Кулюткін Ю. Н. Творческое мышление в профессиональной деятельности учителя / Ю. Н. Кулюткін // Вопросы психологи. – 1986. – № 2. – С. 21–30.
 8. Новейший психолого-педагогический словарь / сост. Е. С. Рапацевич ; под общ. ред. А. П. Астахова. – Минск : Современная школа, 2010. – 928 с.
 9. Педагогический поиск / сост. И. Н. Баженова. – [3-е изд., испр. и доп.]. – М. : Педагогика, 1990. – С. 10.
 10. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. / за ред. Є. І. Коваленко ; упоряд. прим. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук. – К. : Либідь, 1997. – Кн. 1. – 272 с.
 11. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник / С. О. Сисоєва – К. : Міленіум, 2006. – 346 с.
 12. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 3. – 649 с.
 13. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 4. – 649 с.